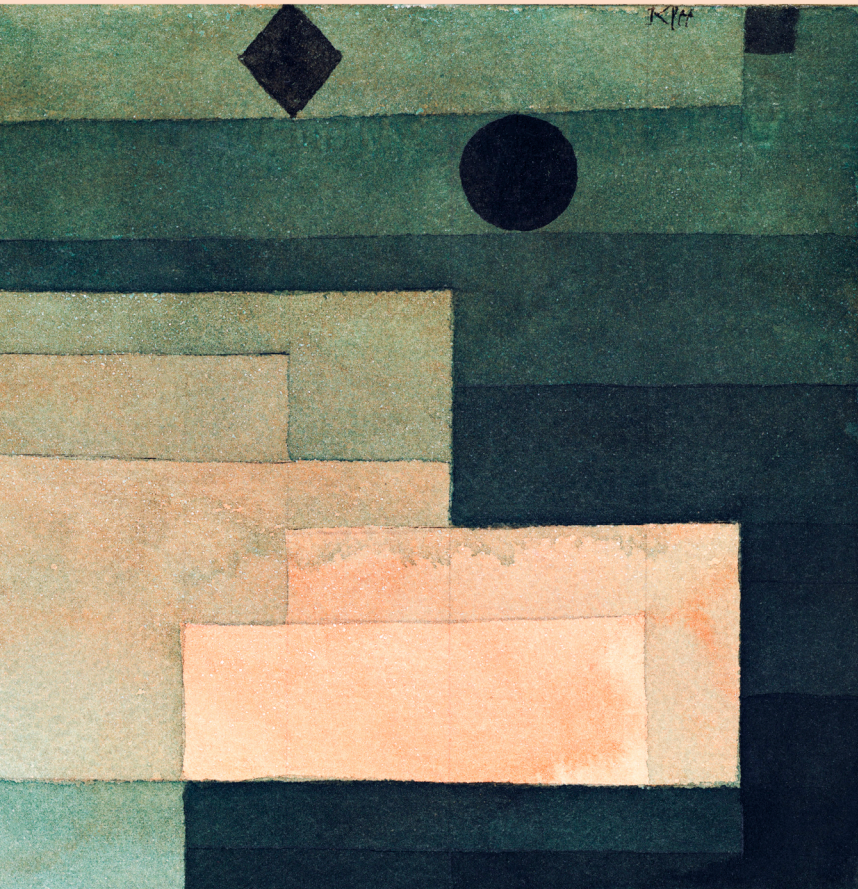

vara mänska

Kerstin
Söderholm

i urval

VARA MÄNSKA

KERSTIN SÖDERHOLM

I URVAL

vara mänska

**Kerstin
Söderholm**

i urval

Utgiven av Pieter Claes & Elisa Veit
med inledning av Anna Möller-Sibelius

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND, HELSINGFORS

APPELL FÖRLAG, STOCKHOLM

2022

Utgiven med stöd av Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond II
inom Svenska litteratursällskapet i Finland.

Denna bok är nr 11 i serien SLS Varia och utges gemensamt av
Svenska litteratursällskapet i Finland och Appell Förlag.

Pdf-utgåva 2023

© Författarna och Svenska litteratursällskapet i Finland

Detta verk är licensierat under [Creative Commons](#)

[Erkännande-Ickekommersiell-IngaBearingar 4.0 Internationell](#)

(CC-BY-NC-ND 4.0)

Omslag och grafisk form: Fredrik Bäck

Typsnitt: Monod Brun och Garamond Premier Pro

Frontespis: Foto av Kerstin Söderholm (detalj).

Apollo H: fors. Åbo Akademis bildsamlingar.

UDK 839.79

ISBN 978-951-583-565-9 (tryckt utgåva, Finland) www.sls.fi

ISBN 978-91-986643-4-8 (tryckt utgåva, Sverige) www.appellforlag.se

ISBN 978-951-583-601-4 (pdf)

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-583-601-4>

SLS Varia ISSN 2489-7841 (tryckt) ISSN 2670-0182 (digital)

Till läsaren

VARA MÄNSKA innehåller ett urval texter av modernisten Kerstin Söderholm (1897–1943), hämtade ur hennes diktsamlingar och dagböcker. Texterna belyser författarens syn på sig själv, på andra människor och på sin plats i världen: ”vad är detta: vara mänska”, som Söderholm formulerar frågan i sin sista diktsamling *Mörkret och människan* (1941).

Urvalet erbjuder läsaren *en* möjlig ingång i Söderholms mångfasetterade författarskap och visar exempel på såväl råa känslouttryck som språklig skicklighet. Texterna är grupperade runt pronomen beroende på vart poeten vänder blicken: jag – du – han – det. Texterna i avdelningen ”Jag” fokuserar i första hand på självet och i ”Du” på relationen till den andre och möjligheten till gemenskap. I avdelningen ”Han” iakttar diktjaget olika manliga gestalter, både verkliga och fiktiva. ”Det” står för de konkreta tingena i världen men också för det som finns utanför självet, dels på det psykologiska, dels på det idémässiga planet. Texterna är placerade i förhållande till varandra utifrån ton och innehåll, utan hänsyn till kronologi.

Boken inleds med en essä av litteraturvetaren Anna Möller-Sibeliuss där hon presenterar Kerstin Söderholm och ringar in styrkan och aktualiteten i hennes författarskap.

Dikterna är hämtade ur Kerstin Söderholms diktsamlingar *Röster ur tingen* (1923), *Mot ljuset på bergen* (1926), *Rödgrå vägar* (1928), *Ord i natten* (1933), *Porten* (1937) och *Mörkret och människan* (1941). En dikt, ”Marken är frusen och hård ...”, återges enligt en version i ett brev till Rolf Lagerborg 20/12 1927. Dagboksanteckningarna återges enligt den textkritiska utgåvan *Kerstin Söderholms dagböcker* (utg. Pieter Claes & Elisa Veit, 2021).* Söderholm skrev dagbok under hela sitt liv och bearbetade också sina anteckningar med tanke på postum publicering. En tidigare dagboksutgåva med titeln *Endast med mig själv* gavs ut av Karin Allardt Ekelund 1947–1948.

Kerstin Söderholms diktsamlingar samt novellsamlingen *Det var icke verklighet* (1930) finns att läsa i sin helhet på Litteraturbanken, litteraturbanken.se. Hennes dagböcker, brev och manuskript

* Med tanke på läsbarheten har några ändringar gjorts i dagboksanteckningarna i förhållande till den textkritiska utgåvan: Alternativa formuleringar och marginalanteckningar som där återges inom hakparenteser har lämnats bort. Tre felstavade ord i en av Söderholms tidiga dagboksanteckningar (”Jag måtte vara en känslomänniska ...”, november 1911) som inte har rättats i utgåvan har rättats i urvalet: *omständigt* > omständligt; *lycksalighet* > lycksalighet; *svärmirsk* > svärmisk. Luckor som författaren lämnat i texten markeras som i utgåvan, med [].

TILL LÄSAREN

hittas på Svenska litteratursällskapets i Finland webbplats Kerstin Söderholm, soderholm.sls.fi. Här finns också en författarbiografi som presenterar Kerstin Söderholms liv och verk.

Helsingfors, maj 2022

PIETER CLAES & ELISA VEIT

Inledning

VARA MÄNSKA – vad betyder det? Vad är människan egentligen för en art, vad gör hon, hur tänker hon, vilka relationer ingår hon i och hur borde hon vara? Det är frågor som Kerstin Söderholm (1897–1943) återkommer till om och om igen i sitt författarskap. Hon funderar på det i en tid i Europa, huvudsakligen mellan 1920- och 1940-talen, då kriser och genomgripande förändringar avlöser varandra och den bakgrunden syns ofta på ett indirekt sätt i hennes texter. I vår tid, som kanske inte är mindre omvälvande, har begreppet ”människa” i alla fall blivit mer problematiskt än någonsin. Det gör också att Söderholms tematik känns aktuell och att hennes dikter och dagböcker öppnar sig för nya läsningar.

”Det finns inga mänskors ord / – men grästuvorna på kullen / slutar aldrig sin sång”, skriver Söderholm i *Rödgula vägar* (1928). I hennes lyrik är människan ibland avskild från naturen och har förlorat sin kontakt med den, andra gånger finns tillhörigheten där mycket tydligt, men oavsett vilket tillstånd som råder är hennes grundsyn organisk. Allt i naturen hänger samman och alla element är ömsesidigt beroende av varandra. Om vi bryter det

INLEDNING

bandet, kedjan av liv, skapelsens myriader av liv som vi bär inom oss, ”bryter vi på engång grunden, / som vi hämtar näring ur / vår egen rätt att *vara*”, skriver hon i sin sista diktsamling *Mörkret och människan* (1941).

Det låter inte bara som en naturlyrikers idealism utan också som en ekologiskt hållbar syn. För dagens läsare kan hennes fråga om inte smultronen ska mogna i sommar, om inte linden ska få blom ge associationer till miljöförstörelse och klimathot, till en hotande framtid av minskande biologisk mångfald och till tysta vårar utan fågelsång. Vi lever i en geologisk epok som börjat kallas antropocen och som kännetecknas av att människan genom sin verksamhet påverkat jordens klimat och ekosystem. Även under Söderholms tid fanns en ekologisk medvetenhet och en insikt om industrialismens inverkan på miljön, till exempel inom primitivismen, feminismen och antroposofin, men inte på samma allmänt utbredda sätt som i dag då problemen accelererat och blivit omöjliga att bortse från. Söderholm hörde till de tidigt medvetna som reflekterade över den dominerande västerländska mekanistiska verklighetssynen och kände oro över mänsklighetens utveckling. I hennes symbolistiska längtan till naturen behöver man därför inte bara se eskapism (även om en sådan tillfälligt kunde och kan behövas), utan ett berättigat försök att återknyta till den samhörighet mellan människa och natur som var på väg att gå förlorad redan då.

Söderholm debuterade 1923 med diktsamlingen *Röster ur tingen* och räknas till de finlandssvenska modernisterna. Medan Edith

Södergran, Elmer Diktonius, Gunnar Björling, Rabbe Enckell, Henry Parland och kanske också Örnulf Tigerstedt på ett radikalt sätt bröt med samtidens konventioner kring det lyriska formspråket, så handlar den mindre uppmärksammade Söderholms modernism framför allt om en smärtsam splittring mellan en idealistisk tradition och en modern verklighetsupplevelse. Det här syns visserligen i att hon oftast lämnar bort slutrim och regelbunden rytm (konventioner som hos avantgardet på 1920-talet börjat kännas falskt harmoniserande), men det viktigaste för henne, och inte alls olikt Södergran, är att tematisera moderniteten som en erfarenhet uttryckt genom ett starkt kännande jag. Det gäller både diktjaget och dagboksjaget. Söderholm har också gett ut en novellsamling, men är mest känd för sina sex diktsamlingar och sina dagböcker – utgivna första gången postumt 1947–48 under titeln *Endast med mig själv* och 2021 i den nya digitala, vetenskapliga versionen *Kerstin Söderholms dagböcker*. Både poesin och dagboken är intima genrer med plats för den introspektion, lidelsefullhet och eftertanke som hon helst odlade.

Att hon förblev ogift och bodde tillsammans med sin far, den högt uppsatta ämbetsmannen Karl Söderholm, gav henne kanske de yttre förutsättningarna för ett skrivande och reflekterande liv. Hon var bosatt i huvudstadsregionen (Helsingfors och Grankulla), deltog i kulturlivet och hade vänner som Gunnar Björling och filosofen Rolf Lagerborg. Inslaget av svärmod i hennes texter kan delvis bero på en sjuklighet som plågade henne redan under

INLEDNING

uppväxten, bland annat en lungsäcksinflammation som följdes av perioder av svår utmattning och ointetgjorde längre studier. Hon gick ändå på föreläsningar i litteratur- och konsthistoria vid Helsingfors universitet och skaffade sig en ansevärd humanistisk bildning som hon byggde sitt författarskap och sin kritiker- verksamhet på. Under sommarvistelser i västnyländska Bromarv utvecklade hon en djup känsla för naturen, vilket syns i hennes texter.

Söderholms val av intima genrer som dagboken och poesin innebär inte att hon skulle ha saknat medvetenhet om skrivandet som konstfärdig självframställning, att hennes textjag skulle stå utanför kulturen och världen i en föregivet privat sfär. Den dokumenterade ensamhet som dagbokstiteln i den första utgåvan också tar fasta på är säkert äkta – varför skulle den inte vara det? – men står samtidigt i förbindelse med den tänkta publik som adresseras (hon ville att dagboken skulle utges efter hennes död), och kan ses som ett uttryck för en paradoxal delaktighet. Till moderniteten hör inte bara samhällsförändringar och processer som industrialisering, urbanisering och teknisk utveckling utan också lika genomgripande följdverkningar på individplanet. Till exempel den enskildas alienation från olika sammanhang – från ”tingen” som Söderholm kallar det, det vill säga allt det som finns utanför människan. Kvar blir jaget med sin ensamhet och sitt främlingskap. ”Underliga djur” lever på din botten, skriver Söderholm i en dikt och i sin dagbok konstaterar hon att människor är kluvna och

utgör skilda väsen under natten och dagen, att människan har ett vilddjur inom sig. Inte ens sig själv känner hon i grunden, än mindre den andre. Psykoanalysens människosyn som slagit igenom tack vare Sigmund Freud i början av 1900-talet ingår i den självförståelsen, liksom den ingick i samtidens kulturella referensram. Den gestaltade ensamheten hos textjaget framstår därför både som just hennes predikament och samtidigt som delad av många – och den har knappast försvunnit ur moderniteten.

Söderholm hörde till en finländsk generation som hann uppleva inte bara en allmän sekularisering, normupplösning och estetisk omvälvning utan även två världskrig och ett inbördeskrig. Mycket av det här var europeiska erfarenheter och upplevelser som utmärkte sekelskiftet och mellankrigstiden. Hon såg allting falla: ”kyrkor / museer / konstpalats / – varje troslära / sanning / illusion”. Ingenting av det som tidigare gällt höll, de etiska värdena måste omprövas. Desto nödvändigare blir det för henne att hitta motkrafter och det ligger nära till hands att frammana en ny mänsklighet, starka individer, övermänniskan i Friedrich Nietzsches anda. ”Vi – det vardandes barn” heter dikten ur *Rödgula vägar* som de nyss citerade desillusionerade raderna är hämtade ur – titeln blir som en besvärjelse, en vision om förändring och en framtid mot alla odds. Ur destruktiva skeenden och undergångstankar uppstår en önskan att människans gudomliga kapacitet ska kunna förenas med djuret i henne och att något nytt och befriande ska komma ur det. Ande och materia, ideal och verklighet – Söderholm kämpar

INLEDNING

med att få motsättningarna att gå ihop, som man gjort under romantiken, som modernitetens första stora lyriska skildrare Charles Baudelaire gjorde i *Det ondas blommor* (1857), och hon följer upp den traditionen i sina egna omständigheter. Baudelaire skriver om den älskade: "Säg åt masken då, när dess kyss er förött, / att formen, allt det som var / av himmelskt ursprung i upplöst kött / skall evigt hos mig leva kvar!" Och Söderholm grubblar i sin dagbok över hur hennes älskade kan vara både ett kroppsligt konkret "stof" och ett oberoende något som "är *du*" och inte förgår.

Förgängligheten hör förstås inte bara till moderniteten utan till livets villkor. Söderholm skriver in död, ångest, hjärtmärter, sömnlöshet, trötthet, mardrömmar i sina texter – liksom elden, gnistan, glöden, ljuset, solskenet och lågorna. Hon skriver också fram transcendensen, mystiken och gåtan, kretsande kring allt det som inte kan förstås. I diktsamlingen *Porten* (1937) beskriver hon hur jaget håller nyckeln till den slutna porten i sin hand, porten bakom vilken den föreställda sanningen finns i förklarad gestalt, men något gör det omöjligt att komma vidare. Den på sin tid uppburna Bertel Gripenberg, som hörde till de sekelskiftespoeter som föregick modernisterna i finlandssvensk litteratur, tar i *Gallergrinden* (1905) upp samma motiv. Även framför den grinden måste människan stanna upp men hon kan i alla fall lyssna till den dämpade sång som tränger igenom "från den värld du aldrig ser". Åtminstone för Söderholms del kan motivet kopplas till modernitetens startpunkt, till renässansen då vetenskap,

krigskonst och sjöfart riktade in sig på att avslöja de hemligheter som fortfarande fanns i naturen och på att exploatera dess resurser i framåtskridandets namn. Söderholm uttrycker på olika vis skepsis inför den västerländska rationalismen och vill sätta en gräns för människans hybris, få henne att ge upp ambitionen att veta och kontrollera allt, inom sig själv och i världen.

Att sanningen finns bakom en låst port betyder ändå inte att människan kan sluta avslöja det som är lögn. Det här etiska kravet blir brännande aktuellt i Söderholms sista samling och sena dagboksanteckningar där krigsverkligheten bryter igenom. Militärtåg åker iväg till fronten, fönsterbågar gapar tomt, brandröken lägger sig över allting, krevader skakar huset som jaget sover i, bombnedslagen gör breda gropar i idyllisk skog. Söderholm skildrar allting sakligt och konstaterar vad som sker med informationsförmedlingen: ”Ett faktum är inte längre ett faktum, / utan dess innebörd är beroende av de politiska vindarna”, när bomber har fallit kan man säga att de inte har fallit. I den situationen återstår bara en sak, ”att övervinna lögnen”. Tyvärr är både den politiska lögnen och krigstemat lätta att relatera till för dagens läsare då alternativa fakta blivit en eufemism för lögn och den informationsteknologiska utvecklingen kopplad till sociala medier har möjliggjort vilsledande information i stor skala. Att demokratiska samhällsskick eller vetenskapliga framsteg inte lyckats förhindra nya krigsutbrott påminns vi ständigt om, även här i Europa på 2020-talet.

INLEDNING

Men det som vi också kan ta till oss i dag är Söderholms uppmaning inte bara att beseгра lögnen, utan att finna den punkt i en människa där det ”slår gnistor”. Gnistor som i hopp, som i livslust, som i själva varat. I dag när det antropocentriska perspektivet ifrågasatts inte minst inom ekokritik och posthumanism (som båda betonar människans fysiska, kemiska och biologiska beroende av sin miljö och samverkan med andra arter och materia överlag), och människan inte längre på ett självklart sätt är alltings mått inom humaniora behövs det nya gnistor och svar. Att läsa Söderholms texter kan hjälpa oss att reflektera över vårt eget varande och vår plats i sammanhangen.

Det är ändå inget som urvalet förutsätter, det är också möjligt att bara läsa, känna och ta emot, att förhålla sig helt ”affektivt” till dikterna. Så gjorde Söderholm också själv. När hon läste kom känslorna över henne som en häftig svallvåg och hon fördes ”alldeles bort från den här världen in i ett annat tillstånd, in i drömmarnas värld.” Då var hon tonåring, men därför inte mindre klarsynt.

ANNA MÖLLER-SIBELIUS

JAG

Jag brinner som en outsläcklig låga.
Jag brinner själv ner
och brinner av mig själv.
Jag förvandlas från ögonblick till ögonblick.
Jag flyger som en tändande gnista
från buske till buske
och sätter den i brand.
Jag är en eldhärd
och hör aldrig upp att förtäras.
Jag vill föda och födas ånyo
ur min egen låga.

”Eldvandring”, *Mot ljuset på bergen* (1926)

JAG GÅR I ETT BLÄNDANDE SKEN.

Jag går i ett bländande solnedgångssken,
ett sken, som stinger igenom.

Jag går gatan ner,
jag är blind och genomlyst,
jag blir ångestfullt beklämd.
— Men skenet blott stinger igenom.

Röster ur tingen (1923)

Den 8 jan.

Detta skriver jag åter till en fullk. okänd adressat.

Jag vet det väl: mina ögon ler aldrig – jag har inte lett på många år. Och ändå är jag så full av leende invärtes. Jag vill ju ingenting annat än ge detta leende – ge det som ett solsken åt någon jag inte känner

Jag bär på så mycket övermåttan ljus – o. allt vad jag har sett blir till solsken i min själ. Jag är så full av solsken att jag ville tända allt omkring mig med en vit flammande låga – –

Dagböcker 1928

[- - -]

De starka mänskorna, de brinnande mänskorna! Min själ längtar att snudda vid dem som vid stärkande glöd. Jag *behöver* känna en mänskosjäl som vidgas o. förstoras utom mig. Jag måste få se in i denna mänskas öppnade djup, jag måst *engång* få känna en mänskas omätliga kraft möta min egen, sammangå med den, o. skänka den näring o. tillflöde. - - - - -

[- - -]

Dagböcker 1920

[- - -]

Jag måtte vara en känslomänniska, ty jag känner allt så oändligt djupt, glädje och sorg, beundran och förtjusning, oro och lycka kärlek och avsky. I synnerhet är det det hemlighetsfulla, mystiska, som så underbart tjusar mig. När jag läst nå'n bok eller hört något som helt och hållet upptar mitt intresse eller gör ett starkt intryck på mig, då lever jag formligen ett känsloliv. Känslorna komma över mig såsom en häftig svallvåg av gränslös längtan, som är så stark att det är såsom om hjärtat ville gå sönder i mig, och jag känner mig på en gång underbart lycklig och litet vemodig. Jag kommer alldeles bort från den här världen in i ett annat tillstånd, in i drömmarnas värld. Och jag endast längtar, svärmar och drömmer ända tills någon yttre omständligt tvingar mig att återkomma till denna världen. Ack, vad jag älskar dessa stunder av lycksalighet, svärmisk och lidelsefull, som jag är, men de komma inte ofta. Det är som om jag såge något ännu mycket härligare än det vackraste teaterstycke. En gång på teatern kom den där underbara lycksaligheten över mig och jag glömde för stunden teatern och alla de människor, som voro omkring mig och levde endast i idealens värld.

[- - -]

Dagböcker 1911

JAG ÄR EN SLUMRANDE ÖRT

Jag kan icke se, jag kan icke förstå.
jag kan icke höja mig från jorden
Jag kan gå in i mig själv
jag kan leva i mig själv.
Jag kan skälvande förnimma o. beröras.
Jag är en sluten värld
Jag är i vila o. i väntande vakning

Dagböcker 1921

Den 2 dec.

Marken är frusen och hård

där jag går.

Stjärnorna är vassa som sylar.

Jag vill att allt jag vidrör

skall vara utan misskund.

Jag vill att allt skall vara hårt och ogästvänligt,

där jag går.

Jag vill att träden är fientliga

och att lyktskenet kastar hån efter mig.

– Jag vill att paradiset's lustgård

skall födas i min själ.

Brev till Rolf Lagerborg 20/12 1927

Den 18 dec.

Min själ är som en skälvande vinge; jag är så trött. Men mina läppar
blöder av längtan att få tala - - - - -

Dagböcker 1927

JAG FYLLER I STILLHET.

Jag vet icke vad dag det är, för de äro varandra alla lika. Jag fyller i stillhet det värv som är mig givet, men under mina händer glider det stora ting, och märkliga öden bli till i de enkla värv, som jag sköter. Allt är stilla omkring mig, och tiden rinner osynligt fram, men jag vet blott, att strömmen av allt varande går genom de ting som jag rör.

Röster ur tingen (1923)

Natten mot den 19. III. 36.

Mitt hjärta fick inte gå sina vägar, men mina känslor skall gå sina –
kanhända. Jag breder sakta ut armarna i väntan – och dock älskar
jag ju icke *här* – Nej min kärlek är annorstans.

Men ändå blir allt inom mig en märkvärdig stillhet då jag väntar

--

Dagböcker 1936

PÅ BERGEN.

Jag andas skogen och rymden
— och är ändå hungrig.

Jag dricker solljus och havet
— och är ändå törstig.

Jag hör bränningens rolösa slag
— och vill ständigt höra mer.

— Och genom min själ
vandra vindarnas gestalter
i ett tidlöst tåg.

”Från bergen och dynerna”, *Mot ljuset på bergen* (1926)

20. IX. 32.

Jag trodde att jag höll på att förvandla mitt liv
att befrias
från eget kännande
egna krav
– från allt eget av större mått –
att jag bara skulle föras av en osynlig ström
vidare – viljelöst,
likgiltigt, utan en plåga
–

I natt
– jag hade ett hjärtanfall
– den där underliga vissheten
att mellan döden och mig
finns bara en strimma
– att jag bara lever mer
vid en enda tråd,
som var stund kan slitas.

–

Men jag fick inte dö.

[– – –]

Dagböcker 1932

Natten är så annorlunda än dagen. På dagen går det ändå bra att skämta bort en hel del – ja kanske t. o. m. att helt och hållet förkväva det. I en veckas tid har jag under dagarna skrivit i ett enda skaparflöde – så långt krafterna har räckt. Men morgnar, kvällar och nätter har en helt annan människa tagit överhand inom mig. Kanske har jag ofta då också trott att jag hade mig själv helt i min hand, men i natt skingrades i någon mån den villfarelsen.

Jag vaknade upp under ett förfärligt hjärttryck – jag visste inte om jag skulle leva till morgonen – Det är någonting i det undermedvetna som tynger mig –

Vi är verkligen två olika människor på natten och på dagen. För på dagen syns det mig väl att detta är överkomligt – trots att det är så sammanvävt med gamla nervösa trassligheter från tidigare år. I alla fall är jag fullt medveten om att vintern är sagolikt vit och vacker – att ett oöverskådligt stoff av diktmotiv väntar på att formas – att en del av mina vänner väntar på mig i Helsingfors och att andra väntar på brev från mig. Att jag ännu de sista dagarna mottagit bevis på den mest osjälviska omsorg från mina vänners sida.

Och detta tycker man kunde få vara nog för en människa i mitt läge.

Men ändå förvärras bara mina hjärtsmärta och min sömnlöshet
och jag har allt svårare att orka arbeta – – –

Dagböcker 1941

Jag svävar liksom på en trådfin lina
genom en lufttom rymd,
en klar och iskyld rymd,
där inga toner ljuder.
Så smal är tenen som jag svävar på,
men ännu bär den.
Och allt annat är mig likgiltigt och borta.
Bara den fina, fina linan under mig
och en glasklar och lufttom rymd,
där ingenting höres.

Men mitt hjärta går andra vägar
långt bort.
Det söker ett enda ställe där det finner frid,
där det får breda ut sig i värme.
Och mitt förstånd ser på och säger intet,
väntar intet, tror intet,
och min vilja är stum
— men mitt hjärta rycker i sina fjättrar.

Då känner jag en stor smärta
och en stor tyngd

— och det är förfärande mödosamt att ha ett hjärta,
ett hjärta som går sina egna vägar
och icke vet av min vilja.
— Över stenhårda åkrar skall du gå mitt hjärta,
över brännheta slätter.
En blodig väg skall du ännu gå
— och du tror alltjämt på målet —

Porten (1937)

Natten mot den 14. III. 32.

Skall jag alltid förbli
en blödande droppe i luften
utan rättighet till liv . . . ?

Långt, långt borta
vallklockor
svedrök
skogsdoft
--

Har jag inte rätt?

Den heta vinden utanför mitt fönster –
ögon som flammar, lysande ord –

Jag, rotlös
hemlös,
svävande fritt
utan samband
utan bryggor
avskild från allt.

Icke rätt att vilja
längta, känna.
Aldrig begära!
Aldrig –
varje fordran hämnar sig tiofalt
–

En människas varma hand
nära
– (icke bakom fönstret).
Icke mer ursprunglighet
vildhet
flämtande hetta.
Bara värme
innerlighet
trofasthet.

Ändå inte rätt.
Jag får inte längta.
Den som ödet har förkastat
brännmärkt
bannlyst
den har inte rätt att längta
inte rätt att ge
inte rätt att taga.

Den som redan är död
får inte begära något av levande
– icke be om liv
till att förnyas.

Står en enda väg åter?
Genom skärseld
till mysteriernas ö
helt vattenomfluten
med tonande klockor
från en annan värld?

Dagböcker 1932

DU

6. IX. 34.

Älskade – vem är du själv? Det är mig så obegripligt att jag ingenting vet om det. Din röst är mig så välbekant att det syns mig att den kunde väcka mig ur graven. Det är som varje tonfall svarade emot något i mitt innersta – något som jag kanske inte alltid ens själv vet om – men dig själv känner jag inte. När jag frågar mig blir jag stum. Är jag för nära för att kunna *se* – eller är jag slagen med blindhet?

Jag vet att du är full av medkänsla för svaga och hjälplösa – för barn och gamla kvinnor – när det gäller sådana får din röst en värme av ett speciellt slag – jag vet att du är stolt och skygg, långt mera skygg än modig, att du är överkänsligt mottaglig för intryck – jag vet att du är ironisk och öm(!), och att det någonstans finns en ådra av något bittert cyniskt – det fick jag just idag mer klart för mig än förut – men ändå känner jag dig inte.

Vem är du –?

Vilka strider har varit för dig de blodigaste – vad har du ropat till din Gud? Kan du någonsin känna hur vårt liv är som invävt i det osynligas garn liksom i det synligas? Har du vågat se dig själv blottad och berövad varje klädnad? Har du någonsin älskat?

Dagböcker 1932

DU BÄR PÅ ETT LJUS —

Du bär på ett ljus som nästan bländar mig.
Jag vet inte varifrån det kommer,
jag bara ser det.
Om jag skulle fråga dig, skulle du kanske säga:
”jag känner själv mer mörker än ljus hos mig,
det är en kamp dag och natt just för det mörkrets skull,
som vill tvinga mig i sitt våld
den stora förtvivlan
— ljuset ser jag inte.”

Och jag vet att det är sant,
att just smärtan var det som engång band mig vid dig.
Men ljuset, ljuset!
Jag känner det så genomträngande klart
just i denna stund
att jag inte vill mäktat bära det
— men det syns mig att det alltid skall skilja oss åt.

Då känner jag på engång
att ljuset inte är ditt
och det är icke heller mitt,

men det är den gestaltlösa rymden mellan två människor,
den som skiljer oss.

Mellan oss är ett stort gåtfullt ljussken,
men det skenet skall ingen av oss genombryta
ty ingen av oss två skall genom det skenet
engång nå fram till den andra.

Ord i natten (1933)

Jag vill se ditt leende
som ett svidande ärr
på dina läppar.
Jag vill se det darra
som en blomvippa för stormen.
Jag vill se det spruta brinnande sol
— ditt leende.

Rödgula vägar (1928)

Bromarv 3.IX.24.

Stig Johan, höstsommarfrände – – –

Jag har längtat mer än vanligt efter dig de sista dagarna. De ha varit så sällsamt sommarlika o. ljumma – mer smekande, än de verkliga sommardagarna, som september ibland kan vara. – Vi ha något hos oss, du o. jag av dessa septemberdagar – en sommar, som flamar upp över något som är förbränt – ett värmande ljus, som är förvillande likt den verkliga sommarns, men tystare o. klarare genomträngande men som icke längre hämtar lyskraft ur solen.

När jag legat på stranden dessa underfulla förmiddagar har jag sett att skenet över stenarna o. gräset talade om dig.

Och jag drömde om att vi hade en utfärd till stranden: min Far o. du o. jag, o. hade kokat vår mat därute. Jag såg tydligt hur du lyfte din hand, [] då vi skulle äta, o. ljuset från marken o. träden flöt in i dig, o. du blev ett med dem. – – – – –

Men den ljumma kvällen idag, då kände jag din närvaro allra tydligast – den ljumma kvällen, som aldrig tycktes vilja bli kylig

som de föregående fastän solen redan gått ner. Där hörde vi hemma
också, du o. jag. Den måste vi båda dela – – –

Dagböcker 1924

Du har så många stjärnor i dina händer.
Omkring dig är det svalka
klöverdof
anemoner.
Du ser söndagsmorgon
över löv och gräs.
I din närhet lyser daggdroppar på löven.
Helg växer ur stenarna
där du vandrar.

Rödgula vägar (1928)

31. V. 33.

Såsom evigheten blir fattbar för oss i linjernas och tonernas dräkt,
så blir du fattbar för mig genom ditt stoft, älskade. Icke är det
linjerna och tonerna jag älskar, men den strimma av evighet du
lätit mig förstå – det du själv *är*.

Var det du som lärde mig känna jorden
– känna blommor och berg, svalor och ting
på ett nytt sätt?
Allt blir mig nära
heligt, förtroget
då jag ser det genom din gestalt.
Och likväl är det intet som ger mig en sådan ångest
som *ditt stoft*.
Ty jag vet inte vad det är.
Jag vet bara att *du* icke är stoftet,
fast jag ser dig i det.
Kan jag älska ett brinnande hölje
en gestalt som förgår?
– för vart steg är du närmare förgängelsen ...

Genom stoftet har jag engång lärt känna dig
ditt förfinade stoft
där var linjes spel
varje rörelses rytm
är nästan ett fulländat uttryck för dig själv,
utan ditt stoft hade jag inte sett dig.
– men jag vet ändå visst
det är inte linjerna, rytmerna
inte din röst
som jag älskar ...

Och jag ser dem icke mer
– men jag ser
ett annat
obeskrivligt
som icke förgår
som är *du* ...

Och min ångest löser sig i stillhet.

Dagböcker 1933

GRENARNA.

De knotiga grenarna på björkarna utanför ditt fönster äro inga främlingar till dig — de äro dina nära fränder. Och när stormen böjer dem ända ner till jorden, känner du dess grepp i din egen varelse. Så nära förenad är du med dem, att var ilning av frost i grenarna glider genom din egen gestalt och var spricka i deras bark skär i dina egna lemmar.

Röster ur tingen (1923)

Päivölä 13 dec. Ångestnatt.

Du har rivit upp ett sår för mig,
som redan hade helnat.

Det växer underliga blommor
ur det såret – – –

Men var blomkalk vill jag bära
som en lysande fackla
framför mig genom natten – – –

Du ser att den skål du räcker mig
har blodat mina händer –

Varför tvingar du mig att blöda
när jag skall bära den – – – ?

Varför tvingar du mig att gå barfota
över snön i natt – – –

Två trådar från våra själar
är intvinnade i varandra

– därför kan vi inte komma loss.

Men de flätar sig aldrig till enhet,
de trådarna – – –

Vi har ankrat på skilda bergshöjder
vi två - - - - -

Dagböcker 1927

Jag anade dig engång
hårda
ande
outsäglighet,
tagg i mitt bröst
bristningsfina tråd.

Jag lever för att jag aldrig sett dig.
Jag tror för att jag aldrig känt dig.
Jag förstår dig för att jag aldrig visste ditt namn.

Rödgula vägar (1928)

Natten mot d. 5. IV. 43.

– – När muskler som länge varit domnade småningom tas i bruk, uppstår det smärtor, som nästan är fantastiska. Jag har i natt igen svävat mellan kval och fantasier.

– – Du döde, som varit den enda som fått smeka mig – stig upp i natt ur din grav och stryk mig sakta, sakta över den sjuka armen. Jag längtar efter dina heta och varsamma smekningar – Stryk mig sakta, sakta över armen – –

Dagböcker 1943

Midsommarnatten 1931 kl. 2.

Och natten går mot dag – –
Det ljusnar över trädens toppar
en stråle dag
– av tidig frostklar sommar.
Nej, nej det är så kallt
– som frusen andedräkt
står köld kring markens gräs –
en sommar,
som aldrig lämnat vinterns (famn).

– – –

som aldrig fötts
– En röst
en gnista liv
en våg i luften
en mänskas väsen.
Jag känner mera
av vad du lämnat kvar
i rummen där du gått
än av dig själv

– – –

Du står för mig
som tecknad av en pensel
i vitt mot mörknad fond
en vek o. fast profil
– en överkänslig darrning
– en stolt och smärt gestalt
i väntan sänkt
vid källas sorl
mot mörka pinjer vuxen.

Dagböcker 1931

30. XII. 31.

Jag drömde –
nej det var ingen dröm – men det kunde ha varit.
Vi dansade en dans
– en gammal fransaise eller var det en gavott
med många, många turer. . . .
Det var sal bakom sal med matt glänsande kristall
och blå skymning.
En knappt hörbar musik
spröd som från gamla gitarrer.
Det var människor omkring oss,
vandrande, dansande,
men vi var ensamma vi två,
vi hörde eller kände ingen annan.

– Du var klädd som jag ser dig från gamla porträtt
med pudrat hår och spetskrås och djupblå sidendräkt,
dina ögon ...
Din mun var som sluten om en gåtfull hemlighet,
dina läppar vibrerade osynligt.

Jag minns inte allt ...

Men vi dansade –
Jag vet att det blev tyst
så ljudlöst som i graven omkring oss.
Jag vet att alla färger
alla människor försvann,
Jag vet att du förde mig så säkert och tryggt
som man dansar mellan hundrade allena
– och jag visste att den dansen var vår enda.
– – – –

Jag minns att vi dansade ...

Din blåa sidenärm låg lätt emot min arm,
som låg den där utan att förnimmas.
Du lyfte mig och bar mig under turernas lek,
men jag vet icke av din beröring ...

– Dock visste vi att dansen var livet –

Vi följde varje tur som en helig ritual,
varje rörelse som föreskrevs av regeln.
Vi var fyllda av vårt värv,
av vår tysta offertjänst.
Och vi dansade ...

Men allt hetare flöt under rörelsen vårt blod,
alltmer ångestfyllt blev varje tecken.

Vi såg ej mer varann,

som i yrsel och extas

vi kände varandra i var darrning.

– Och mekaniskt och blint vi följde varje tur,

varje steg, varje gest

bland paren som ingen av oss skönjde.

Då kände vi båda en spänning som till döds –
en fjäder som engång måste springa ...

Det dånade omkring oss som lågor från ett bål,

det blev ökengult och svart,

det blev kvävande mörkt

– då försvann du

– och jag vaknade ur drömmen.

Dagböcker 1931

VI — DET VARDANDES BARN.

Vi blev till när jorden rämnade.
I det brinnande huset döptes vi.
Vi lärde oss skjuta ner vår broder
kallt.
Vi lärde att vår moders smekning
blev en saga.

—

Vi såg allting falla
kyrkor
museer
konstpalats
— varje troslära
sanning
illusion.

Inpå bara själen var vi plundrade,
en ömmande härva
ett nödrop.
Vi
nerver

trådlös kontakt.
Gatstenarnas ångest
ångpannornas vrål.
Ett språng ut i det obekanta.

Vår den svartröda glädjen
full av taggar.
Vårt det bronsgröna skrattet.

Vi har släpat i världsorkanens svansspets.
Knivsuddar har vi varit
giftklor
krigsdans.
Vi
hemlösa
fredlösa
jagade djur.

En ny musik vi.
Ett nytt språk vi
som stiger över alla kyrkspiror och fjälltinnar
i det sjungande blå.
En ny människa vi,
som varken har lemmar eller kropp,

som finner sitt hem
i det aldrig sedda.

Vi
trolösa
formlösa
galningar
det kommandes tröskel.
Alla motsägelers möjlighet.
Livsförnekelsens trots.

Vårt tempel skall vi bygga
på det sista utsprånget av västerhimplens guldbruna sky.

Rödgula vägar (1928)

VÄNSKAP

Icke min vilja
icke din.
Frihet och självfallen uppgivelse.
Vad du gör är mig bekant,
som slog jag upp en gammal bok,
vars text jag har glömt
och nu återfunnit.

Att bära en annans börda som en gåva.
Ingenting begära
allting få.
Oro och fullkomlig vila.
Se tvärsigenom
och ändå inte se.
Mer än blick och hand.
Aldrig förlora fästet
— en trygghet till livets ände.

Porten (1937)

HAN

En natt kom han.
Han bar ingen segerskrud,
och hans panna var stungen av smärta
— men hans blick förmådde jag
knappt uthärda.
I hans gång var forsarnas jubel,
och moarnas hymner sjöngo kring hans steg.
Mellan träden lyste ett sken
om hans skuldror,
och där han gick,
såg jag marken höja sig under hans fot.

”Den starke”, *Mot ljuset på bergen* (1926)

Han sliter mina vingar blodiga
och pressar om min strupe.
Må det ske!
Skär upp djupare såren,
och låt bloden rinna!
Blotta allt sönderfrätt inne
och låt stormen sopa rent!
— Äntligen stryka ishavsvindar om mitt huvud,
äntligen brinner det lågande eldar
om mitt bröst!

”Den starke”, *Mot ljuset på bergen* (1926)

12. I. 41

Han är som solskenet – än lyser det, än är det skymt bakom moln – och ingen kan hjälpa det. Men det finns alltid. Hans själ är delad mellan tusen ting, än är det böcker, än är det papper, än är det en människa. Och man får försöka finna sig i det. Men *helt* blir väl ett givande och tagande icke. Man får försöka fånga upp solskenet så länge det givs. Man får försöka komma tillrätta

Mer vet jag inte just nu.

Dagböcker 1941

FILOSOF.

Lodjurets vaksamhet
mössets lyhördhet
ödlans smidighet.

Rastlös vävare
väntare
skämtare.
Pansrade krigare
hudlösa larv.

Mitt i ett kaos
korspunkt
orubblighet.
Du
uggla
spindel
hackspett.

Slutpunkt
början.
Stillestånd
kretsgång.
Självändamål.

Rödgula vägar (1928)

PRÄSTEN.

En stor ande bodde i mig engång.
Jag är inte mera jag.
Jag vill le med hans blick,
jag vill längta hans längtan
jag vill tala med hans tunga.

Stenarna på stranden är den heliges leksaker.
Kottarna i tallen är hans förtrogna,
klipporna hans huvudkudde.

Jag är en ogräshacka i hans trädgårdsland.
Jag är en spik i hans verkstadsskrin.
Jag vill bli ett strå av hans huvudhår,
jag vill bli ljusdroppen på hans rockärm.
Jag vill slitas som tändstickan mot sitt plån
och gå under i min egen låga.

Rödgula vägar (1928)

Den 1 mars. Hans porträtt hänger på min vägg. I dag blir jag blott vemodig när jag ser honom – . Men idag har jag fattat ett annat beslut. Jag skall bära en ny börda, om det fordras av mig – bära den utan sinneslust el *eget* begär – – –

Av min längtan efter själssamhörighet skall jag fläta en rem för att bära en annans last. Min börda skall förvandlas till en altartjänst om ödet så fogar – – –

Dagböcker 1928

[- - -]

Han var hos mig för en vecka sen – i ett ärende – o. vi pratade en stund. Då blev det mig nästan förfärande, detta att han likväl är *två*. Det ena av hans jag är mig så främmande, så likgiltigt, som sutte vem som helst ovidkommande här i mitt rum, jag märker det knappast – o. detta hans jag förstår intet av det jag ville säga honom, det är mig helt en främling. Hans andra jag skulle ju förstå en enda liten skiftning i ett tonfall som alla andra måste gå förbi – hans andra jag är den enda som skulle förstå det slag av etisk kamp som jag kämpar igenom – är mig närmare än någon levande. Om jag någonsin har vetat att du har två namn Hans Gabriel – som jag givit dig – så var det den kvällen därefter. Det är icke blott två namn, det är två människor.

- - - - -

[- - -]

Dagböcker 1931

[- - -]

En ung mans [] huvud
på bilden vid min säng.
Jag somnar.

- - - - -

En begravningsplats
en öde grav
Ett fång vita narcisser

-

En stad i mässoro
mänskor, mänskor
biler.

-

En avskild plats
ett vårdberg.
Allena.

Vad tornen blev avlägsna,
vad sorlet blev tyst.

Nu snuddar en flik av hans själ vid mitt huvud.

Så allena blev jag äntligen
att han kunde nå fram till mig.
Äntligen.

Dagböcker 1929

TROTS ALLT —

(Februari 1940)

Det gäller bara att se rakt fram
icke åt sidan.

— Det sker så mycket.

Min väns hem är uppbränt,
och allt vad han ägt har gått förlorat.

Hans familj söker sig en fristad inne i landet,
som redan hyser flera än den egentligen kan.

Fadern är själv vid fronten.

På två veckor har inga underrättelser kommit från honom.

Men fienden pressar hårt på vid Kämärä och Taipale och Viborg,
och han sänder hela tiden nya utvilade divisioner i strid.

Och var dag rullar nya fullsatta ambulanståg
från Karelska näset.

Det händer så mycket besynnerligt i världen,
som vi inte rätt kan förstå.

Ett faktum är inte längre ett faktum,
utan dess innebörd är beroende av de politiska vindarna
där allt passerar.

Bomber, som sprängt sönder sjukhus och fredliga byar

och satt hela arbetarkvarter i brand,
har inte alls fallit ner,
och ”rättvisa” betyder endast att man har de starkaste kanonerna.
En statlig nyhetsförmedling i Europa företar helt små
retoucheringar
i ett annat lands karta,
när den utsänder krigsnyheter därifrån,
och mellanfolkliga traktat kränkes endast av motståndarn.

Men det gäller bara att se rakt fram
och inte dröja vid det oförklarliga
och otroliga
och inte låta mardrömmens grepp om vårt liv
bli alltför fast —
Ty hem och anhöriga
och dödsbud
och uppbrända gårdar
och sårades namnlösa lidanden
har inte samma innebörd som förut.
Och det finns bara ett mål och en vilja:
att övervinna lögnen.

Mörkret och människan (1941)

MOT FRONTERNA

I

Militärtåg österut.

Äldre män, bleka, tärda män,

brunbrända, sportsmässiga

— unga gossar.

Trängsel på plattformen.

Man hör några ord:

”två söner ute, nu reser min man”,

hårt sammanpressade läppar, spänd blick

inga tårar.

Stim av röster, forcerad glättighet:

”vi ses igen”!

Ett försök till leende.

En ung man står ensam, som kom honom intet vid av allt

omkring honom.

Han stirrar med mörka ögon liksom in i ett annat land.

Två unga människor sammanslutna

tigande.

Ännu har de två minuter — nu står tiden stilla.

— I andra ändan av tåget sjunger man en krigssång.

II

Sen julikväll.

Gränsstad, nyss bombarderad,
nu helt utrymd.

Gravens stillhet.

Brandrök från brinnande skogar sveper omkring husen,
skymmer dem.

Upprivna gator,
avspärrade övergångar,
tomma fönsterbågar gapar här och var.

Icke en människa.

En nerbränd gård står på en kulle med svartnade eldstäder
och kvällshimlen dunkel, brungul bakom,
gravens stillhet.

III

Färd genom natten,
släckta lanternor, gråklädda väpnade män.
Fälten i dimma.
Det blixtrar till på himlavalvet
— ett långt, utdraget då följer.
Skogarna är främmande,
rökdiset framför fjärdarna skymmer sikten.
Nya blixtar i både på himlen,
skotten blir tätare.
Vi far genom några byar.
Husen livlösa,
icke en ljusstrimma,
icke en levande varelse syns till.
Vid vägen blott några gråklädda på väg till sin förläggning.
Det mörknar mot midnatt,
Man skönjer knappt skogen vid sidan av vägen,
åker rätt in i mörkret.
Brandlukten blir starkare.
Det dånar till söderut,
en lång krevad
och ekot fortplantar sig som en rullning

längs de klippiga skären.

— Men bakom dimtacket hänger en violetteröd månskiva,
främmande, besynnerlig,
som ett halvöppet gap.

Mörkret och människan (1941)

DET

I

Det finns källarhål
här uppe i dagsljuset.

Råttor
spindelväv
unkenhet.

Där vandrar det spöken
vitgrå.

Som stora flädermöss flaxar de ibland.
Deras kläder prasslar som vissna löv
mot murytan.

II

Ett spöke har tagit mig i hand
och vi glider tillsammans nedåt.

Mögel
grodor
tusenfotingar.

Här nere sjunger det oavbrutet
en sång av en vansinnig.

Det viner hemskt i murgluggarna.
En kall och benig hand
pressar hårt om min handled.

—

Skall jag gå på blodiga istaggar ännu ett år?
Skall de blommande rosorna strypa mig?

III

Mognar inte smultronen i sommar:
skall inte linden få blom?
Skall jag få gå genom ljusdruckna skogar,
skall en genomskinlig slända
sitta på min arm?
Jag hungrar efter hallonens safter
och ödemarkens vin.

I det tätaste videsnåret skall jag finna en silverkalk.
Jag vill söka den bortersta beteshagen
mellan bergen
där trolldomsörten gror.

Rödgula vägar (1928)

Den 1 dec.

De etiska värdena var det.

När skall vi lära oss,

att de är nya igen för var individ

– att vi inte får fordra något

Strindberg och Amiel

– Nietzsche och Tolstoy –

där finns ingenting gemensamt

utom kampen med Gud

– Gud som inte är densamma.

Jag hade haft en annan måttstock

– förmågan till offer –

men kanske inte heller den gäller – –

Vad får vi då begära?

Förmågan (till) att längta

– förmågan till att lida

– förmågan till att kämpa?

Men den fege kan uträtta storverk

och den illusionslöse är kanske den ståndaktigaste

Det är visst slutligen bara en sak
som står kvar:
att finna en punkt i en mänska
som slår gnistor.

Dagböcker 1927

Engång var det
viktigast av allting att få offra
det som var oss dyrast,
det som ensamt tycktes göra jordelivet värt sin plåga
— att allena utan varje stöd och mänskligt bistånd
träda ut i natten.

Lika ensam
som ett skogens barr är ensamt under drivan,
som en stjärna
med myriader mil till nästa ljus som glimmar
är omätligt ensam.

— Engång var det
viktigast av allting att få fånga
vårens första svaga glimt i frosthård jord,
i isbelagda sjöar,
hasseldungens lätta aningsfulla susning
genom bruna hängen,
gökens sista lockrop,
kvällens viskning, när det skymmer,
och den ofattbara sommarnattens blåa sken
som sveper jord och vatten.

Engång var det
att se vidder öppna sig
som intet öga skådat,
höra vingslag ifrån starka fåglar
susande i än mer vita nätter
känna blodet
flytande som eld i än mer spända ådror
veta aningen, som ingen vågat ana
bliva sanning.

— Engång var det
att få böja sig i stoftet
överlämna allt vårt eget åt en annan makt
och själva plånas ut som ängens blommor
plånas ut, när frostens första vita svepning
täcker fälten.

Intet av allt detta håller längre.
Viktigast av allting är ett enda,
att få veta
vad är detta: *vara mänska*.

Mörkret och människan (1941)

Vara människa är icke måttlöst ängslas
och förnedras,
välva all vår skuld och skam
och våra onda tankar på en annan,
frälsas rena.

Vara människa är själva bära
yrseln, följd, straffet, plågan
av vår handling
— icke tvingas att förneka människans särart.
Icke kräva gudsfullkomning
av en gräSENS vederlike.

Vara människa är känna gränserna
vi pendlar mellan
— nära djur och gudom.

Skapelsens myriader liv vi bär inom oss
från myriader sekler.
Ett och allt vi är
och likväl något eget, nytt och ändlöst
— bundna såsom furans rot är bunden intill marken
men med frihet att få pröva nya rymders sol
i nya etersfärer.

Söker vi att bryta bandet
— hela denna kedja liv från evigt och till evigt —
bryter vi på engång grunden,
som vi hämtar näring ur
vår egen rätt att *vara*
— denna sällsamt stora, rika,
hjämlösa och tunga gåva
vara mänska.

Mörkret och människan (1941)

PORTEN

I natt, i natt
jag hör ett underligt förvridet skratt,
i natt, i natt.

Jag slumrar in.
Från främmande och doftfyllt land det drar en vind.
Jag slumrar in.

En måne ler.
Jag skådar ting ett vaket öga aldrig ser.
En måne ler.

Å ve, å ve.
Jag hör en stämman full av ångest be.
Å ve, å ve.

Där är en sluten port jag måste nå,
där är en gren på vägen som jag snavar på.
Jag reser mig i svindel och jag ser igen,
där är en sluten port jag måste öppna den.
Och allt jag drömt av sanning, vad jag anat, allt

finns där bakom i gripbar, klar gestalt.
Allt det förfärande, som här vi kämpat mot.
av hån där vi sått liv, av köld och hot,
och detta tingens virrvarr utan slut
i en förklarad enighet här redes ut,
och når en helhet utan gräns och mått
bortom all tid, som ingen har förstått
— —

Jag håller portens nyckel i min hand
— då steltnar jag som fjättrad av ett järnhårt band
och kan ej längre röra arm och fot,
det är ett motstånd, som en levande ej kämpar mot.
Jag kan ej mera finna gåtans svar,
jag vet ej mera var jag är och var
— och nyckeln faller ur min stela hand.

Var finns den porten som jag skulle nå?
Jag var så nära redan att förstå — —

I natt, i natt,
en låga flämtar någonstädes matt,
i natt, i natt.

All jord är stum.

Det växer vita blommor i ett väldigt rum.

All jord är stum.

En gränslös skog.

Och något ljust, som mellan träden log.

En gränslös skog.

I mörkrets famn.

Det finns en vila som ej äger namn,

i mörkrets famn.

Porten (1937)

H:fors 31. jan.

En svart fågel flaxar där ibland i oss och måste ha luft under vingarna. Den frågar inte efter om den förtränger andra, när den reder sig till flykt – inte om de nejder den rör sig i äro ljusets el. mörkrets hemvist – inte om den måste vada genom dy el. vila sig på toppen av stormsusade berg – inte vem den slår till marken med sina stora vingar under färden. Den vet blott att den handlar som den *måste* – att den flyger dit en okänd vilja kallar den.

Det demoniskas problem – problemet om vilddjuret i oss själva har intresserat mig ganska mycket den sista tiden – o. kommer att göra det allt fortfarande.

Den svåraste frågan är, att vilddjuret i oss också är en kraft i oss – som vi inte kunna undvara. Den motverkar uppbyggandet av vårt själv – och är likväl en del av självet – en del av den ursprungliga kraften i oss. Därför ger problemet något av en avgrundsblick i den mänskliga naturen.

Uppbyggande o. nedrivande krafter skulle sålunda vara oupplösligt förenade o. ömsesidigt bekämpa o. understöda varandra? Utan att riva sönder o. såra, utan att besudla oss, skulle vi inte nå vår egentliga växt, skulle vi förkrympa o. förkvävas på något håll. Vad tjänar då kampen mot förorening till, vad är den vinning värd som

ändå skall brytas ner o. offras? Vad hjälper oss den självförnekelse som försvagar vårt motstånd?

Är det jorden själv som här går igen i oss – jorden, som rymmer all alstringskraft [] all mördande [] o. allt smygande gift i förening? Är livet självt denna samma jord: avgrund o. gudomlighet på en gång?

[- - -]

Dagböcker 1925

UNDERLIGA DJUR.

Plötsligt gled en skugga
över dina ögon.
Några droppar stego upp ur djupet,
sköljde över pannan.
Främmande och obekanta drogo
underliga djupets väsen genom sinnet.
Sällsamma och lömska djur
där bodde i ditt inre,
levde fria,
följde egna lagar.
Nu när stunden slog för dem
de kommo upp till ytan.

Underliga djur där leva på din botten.
Dovt det mumlar.
Stämmor tvista där
och suckar tränga till ditt öra.
Rastlöst krypa varelser därinne,
bygga sina gångar,
brottas sina strider.
Underliga ord där stiga upp ur dunklet.

Ovälkomna tankar
födas där, bli dina,
tala med din tunga.

Främmande och farliga
otämnda djur du hyser.
När du minst det väntar
stiga de till ytan.

Röster ur tingen (1923)

ETT ANSIKTE.

Jag ser ett ansikte
bakom en mask,
men ögonen tränga ut genom masken.
De bända på den,
den höjer sig litet,
och det öppnar sig smala springor
under den.
Nu måste det ske!

Men allt är stilla,
och masken sluter sig igen
och ligger orörlig,
som den varit.

Det rister i väggarna,
och atmosfären skälver
som om något vore när.
Ögonen arbeta sig ut
ur sina håll.

Man känner luftdraget av en ny varelse,
som andas.

Det är som om golvet sviktade —

Masken bågvar —

Nu måste den brista —

Men på engång blir allt åter stilla,
och alla ljud dö bort.

Och masken sjunker tillbaka

och sluter sig igen.

Och ansiktet försvinner

ur min åsyn.

Mot ljuset på bergen (1926)

9. V. 31

Livet leker.
Det kastar ner en gnista
skimrande
meningsfull
verklig.
Sedan är allt borta.

I det mörkast likgiltiga
lyser det fram
ett strålknippe
en sekund.
Ett ljus faller över tingen

förklarande
Så slocknar det igen --

[---]

Dagböcker 1931

[— — —]

Solen har gått upp,
och jag ser henne sitta på en klippa
i ett bländande sken,
och åter är hon främmande och avlägsen
från levande och döda.
— Men då och då går det som en brandgul flamma
igenom hennes kropp
och hon skakar vid dess ringling.

Men hon tyckes mig genomskinlig,
och jag ser som i en spegel
allt som försiggår i henne.
Och jag förundras igen,
för jag ser andra liv vecklas ut
och främmande öden fullbordas inom henne.

[— — —]

”Mot isen”, *Mot ljuset på bergen* (1926)

28. VI. 32.

Det brinner en eld någonstans
– en eld som är smärta och salighet
och svavel och rening och förfäran.
Jag vågar inte se den.

– Det vajar fullt av ärtblom och prästkragar och ärenpris
bredvid mig.

Det är aftonsol och rönndoft
och smekande luft.

Jag är så ensam.

Jag är hemlös som ett markens barr
och vilsen som en vikens lätta krusning.

– Du svarta man där borta.

Ett hugskott en drömbild
som jag inte mer vill väcka. –

Men mitt inre är frågande oro
och gåtor utan svar
och längtan och skrämmande hetta.

Du eld bortom skogsbrynet
du förfärad.

– Jag känner inte dig
jag känner inte mig
– om än jag borde.

Jag är bara en fråga
vindarnas lekboll –
Så lätt som ett maskrosfrö
virvlas stundom ett människoöde.

–

Dagböcker 1932

På sidan om "Hangö-fronten".

Vi återvände från vår "evakuering", och när vi med tåg nalkades krigsområdet, blev röklukten från de brinnande skogarna omkring Hangö allt starkare, medan inslaget av de "gråklädda" på tåget blev allt större. Till sist fylldes vagongerna helt av dem. Passgranskningen var sträng; endast med särskilt tillstånd fick man återvända, fastän man hade sitt hem i denna trakt. Vi steg av tåget och fortsatte färden med en militärlastbil – det enda kommunikationsmedlet här just då.

Det var en varm sommarkväll. Först åkte vi längs en skogsväg, sedan genom en liten gränsstad, som dagen förut blivit bombarderad och på natten tömd på den sista resten av sina civila invånare. Ingen mänska syntes till, knappt någon enda soldat. Något mer dödyst än denna stad, omvärd av brandröken från skogarna, kan inte tänkas. Gator som blivit upprivna under bombardemanget var avspärrade, och bilen körde en lång omväg. För rökdissens skull urskiljde man icke rätt husen, förrän man var helt nära in på dem. Stationshuset gapade med tomma fönsterrutor, och en och annan gård hade brunnit, men eljes lär skadorna inte ha varit så stora. Vi fortsatte utåt landsbygden.

Klockan var mellan 10 och 11. Kvällen var halvljus, men brandröken sammanflöt med en lätt dimma, så att skymning rådde.

Man åkte med släckta lyktor och med en känsla av att åka in i det obekanta. Det var en sällsam färd. Då och då upplystes himlen av skenet från en utskjuten rysk projektil och det dova skottet hördes. Eljes var allt tyst som i graven. En violetteröd månskära hängde bakom dimtacket som en kulört lykta och utåt fjärdarna var utsikten spärrad av rökdiset. En och annan skogsfågel lät höra ett utdraget läte, men invånarna i de få byarna vi passerade syntes inte till. Skotten fortfor med långa mellanrum.

I skymningen tog vi åter hemmet i besittning – man vågade knappt tända eld för den stränga mörkläggningens skull – och i rökskymningen hämtade vi vid midnatt vatten vid brunnen nere vid stranden. Alltjämt samma stillhet, avbruten endast av de dova skotten. Det var som att röra sig i en underlig dröm. – På natten ökade skottväxlingen till en häftig artilleriduell. Husen skakade smått vid krevaderna, här cirka en mil från krigsplatsen, men man sov ändå. Har man varit ”landsflyktig” en månad, gör man det ändå – ingenting går upp emot att sova i sin egen säng.

– Två dagar senare. Den fredliga kyrkbyn – belägen inom krigsområdet, men utan militära mål – hade dittills blivit skonad. De flesta civila var också bortflyttade. Kyrkklockorna ringer inte på söndagarna, och ingen gudstjänst äger rum. Post och apotek har flyttat till en säkrare del av socknen. Vi hade just vant oss vid den ständigt upprepade skottväxlingen och konstaterat att flyget *icke* hörts på de 1½ dygn vi varit hemma. Då hördes det, på mycket låg höjd. I samma ögonblick kom den första krevaden, som åtföljdes av

nya med några sekunders mellanrum. Däremellan ett smattrande ljud av skärvor, som flög i luften, och en och annan vissling av projektiler från de långskjutande kanonerna. Alltsammans kom så plötsligt att mänskorna knappt hann göra annat än söka sig inomhus eller i skydd bakom träd. En gammal man, som med en kvinna och ett barn skördade vass vid en grund vik, råkade mycket nära ett bombnedslag. Han hörde skärvorna yra omkring sig, men hann lyckligtvis kasta sig ner i ett dike. Icke många minuter varade det första anfallet, fastän man hörde flygarna bortåt en timme. Så var allt stilla $\frac{3}{4}$ timme. Plötsligt ett nytt flyg, och i samma ögonblick ett våldsamt brakande och knastrande i luften. Det lät som när blixten upprepat slår ned, då och då mot ett berg. Flygarna hade tydligen hämtat en ny last, denna gång enbart granater. Det var dessa som frikostigt ströddes över ett område på ett par kilometer i längd. Men bygden är glest bebodd – skog, fält och vatten omväxlar med varandra, och skadorna blev obetydliga. Besynnerligt är det att nu finna 4 à 5 meter breda runda gropar mitt i en idyllisk skogskant, där man i juni plockade liljekonvaljer! Granaterna har spritt mull och sand långt omkring och brutit av unga lövträd och buskar som tändstickor. Där de fallit närmare boningshus, har skärvorna rispat upp hål i väggarna, och fönsterrutorna har krossats av luftdraget. Möbler och husgeråd har kastats om varandra och gått sönder. Men ingen människa skadades under anfallet. Dock vistas knappt någon nu mer i denna kyrkby nattetid – –

Och nätterna går som förut med skottväxling, än glesare, än häftigare. Holmar tagas av ryssarna och förloras och tagas igen, och många av traktens bästa söner är ”borta”. Men man hoppas på utsvältningen, om än den är tidsödande. En stormning skulle kräva ännu mycket tyngre offer, och *engång* måste ju de ryska förråden vara förbrukade – fastän motståndet är segare än man väntade.

Dagböcker 1941

SOLEN GÅR NER —

Solen går ner i flammande rött i kväll.

Du finns

du är till.

Mot ett eldhav i purpur och lila

går du spenslig och stark

jordens enda steg

livets

— en evighet.

Ord i natten (1933)

Innehåll

Till läsaren	5
Inledning	8

JAG

Jag brinner som en outsläcklig låga ...	19
Jag går i ett bländande sken.	20
Detta skriver jag ...	21
De starka mänskorna, de brinnande mänskorna ...	22
Jag måste vara en känslomänniska ...	23
Jag är en slumrande ört	24
Marken är frusen och hård där jag går ...	25
Min själ är som en skälvande vinge ...	26
Jag fyller i stillhet.	27
Mitt hjärta fick inte gå sina vägar ...	28
På bergen.	29
Jag trodde att jag höll på att förvandla mitt liv ...	30
Natten är så annorlunda än dagen ...	32
Jag svävar liksom på en trådfin lina ...	34
Skall jag alltid förbli en blödande droppe i luften ...	36

DU

Älskade – vem är du själv? ...	41
Du bär på ett ljus —	42
Jag vill se ditt leende ...	44
Stig Johan, höstsommarfrände ...	45
Du har så många stjärnor i dina händer ...	47
Såsom evigheten blir fattbar för oss ...	48
Grenarna.	50
Du har rivit upp ett sår för mig ...	51
Jag anade dig engång ...	53
När muskler som länge varit domnade småningom tas i bruk ...	54
Och natten går mot dag ...	55
Jag drömde – nej det var ingen dröm ...	57
Vi — det vardandes barn.	60
Vänskap	63

HAN

En natt kom han ...	67
Han sliter mina vingor blodiga ...	68
Han är som solskenet ...	69
Filosof.	70
Prästen.	72
Hans porträtt hänger på min vägg ...	73

Han var hos mig för en vecka sen ...	74
En ung mans huvud ...	75
Trots allt —	77
Mot fronterna	79

DET

Det finns källarhålor här uppe i dagsljuset ...	85
De etiska värdena var det ...	88
Engång var det viktigast av allting att få offra ...	90
Vara människa är icke måttlöst ängslas och förnedras ...	92
Porten	94
En svart fågel flaxar där ibland i oss ...	97
Underliga djur.	99
Ett ansikte.	101
Livet leker. Det kastar ner en gnista ...	103
Solen har gått upp ...	104
Det brinner en eld någonstans ...	105
På sidan om ”Hangö-fronten”.	107
Solen går ner —	111

